

PANDECTELE

ROMÂNE

ROMANIAN PANDECTS

2/2020

Wolters Kluwer
Romania

11 Mircea DUȚU

Dreptul și Justiția în stare de urgență sanitară

DOSAR – ASPECTE JURIDICE ALE PANDEMIEI SARS-COV2

19 Gabriela RĂDUCAN, Carolina Maria NIȚĂ

Consecințele pandemiei generate de coronavirusul SARS-CoV-2 în raporturile contractuale

43 Sebastian Bogdan GAVRILĂ

Considerații asupra Decretelor nr. 195 și nr. 240 din 2020 privind dispozițiile care reglementează domeniul justiției

53 Vasile NESTER

Potențialitatea răspunderii penale în contextul normelor instituite de legiuitor pentru prevenirea răspândirii coronavirusului SARS-CoV-2, respectiv pentru combaterea efectelor negative care influențează situația economică

DOCTRINĂ

75 Teodor MANEA

Unele considerații privind efectele îndepărtării sintagmei „la momentul prelevării mostrelor biologice” din cuprinsul art. 336 alin. (1) C. pen., ca urmare a Deciziei nr. 732/2014 a Curții Constituționale asupra reglementării infracțiunilor privind circulația pe drumurile publice

83 Ovidiu Ioan DUMITRU, Roxana CHIRIEAC

Societățile holding și schimbul automat de informații în domeniul fiscal

99 Teodora-Maria BANTAȘ-VĂDUVA

Regimul conflictual al delictelor constând în concurență neloială și acte care îngreșesc libera concurență

113 Nicolae PLOEȘTEANU, Raul MIRON

Observații critice asupra delimitării unor prelucrări de date cu caracter personal realizate de către autoritățile polițienești în domeniul contravențional în temeiul a două acte europene, Regulamentul General privind Protecția Datelor și Directiva nr. 680/2016, precum și a actelor corespondente elaborate de legiuitorul român

127 Mircea DUȚU, Tudor AVRIGEANU

„Cele două Români” și doctrina Sfintei Coroane Ungare

145 AL. BILCIURESCU, AL. SPINEANU

Suspendări de termene. Războiu. Supuși inamici. (art. 7 și 8 l. Măsurilor excepționale. Dec. Lege 3170/917 și art. 4 Dec.-Lege 1480/917). Societăți anonime. Interesele unui supus inamic. Mandat. Depășirea lui. Ratificare. (art. 1546 C. C.). Concesiune petroliferă netranscrisă. Validitatea ei. (1)

JURISPRUDENȚĂ COMENTATĂ

153 Mihai MAREȘ

Recurs în casație. Verificări privind legalitatea pedepsei aplicate și prevederea faptei de legea penală

165 Mihai MAREȘ

Procedura executării de către autoritățile române a unui mandat european de arestare. Motivul opțional de refuz al executării mandatului, prevăzut în art. 99 alin. (2) lit. c) din Legea nr. 302/2004. Natura termenului prevăzut în art. 99 alin. (4) din Legea nr. 302/2004

172 Mihai MAREȘ

Evațiune fiscală. Admitere apel vizând latura civilă, față de omisiunea primei instanțe de a dispune obligarea inculpatului la plata dobânzilor și penalităților de întârziere aferente debitului principal

179 PRACTICĂ NEUNITARĂ

JURISPRUDENȚĂ NAȚIONALĂ

191 Ordonanță președințială. Articol de presă care induce panică în populație (*Tribunalul București, secția a IV-a civilă, decizia nr. 160 din 24 martie 2020, www.sintact.ro*)

202 Modificarea pedepselor. Persoana condamnată în stare de libertate. Instanța competentă (*I.C.C.J., secția penală, încheierea nr. 290 din 18 iulie 2019, www.scj.ro*)

MERIDIANE JURIDICE

209 Andrei DUȚU

Franța: justiția în contextul epidemiei de Covid-19

ISTORIA JURIDICĂ

217 Mircea DUȚU

Trianon 100: un proiect juridic necesar!

DREPTUL ȘI JUSTIȚIA ÎN STARE DE URGENȚĂ SANITARĂ

Starea de urgență instituită prin decret la 16 martie a.c. și prelungită până la 15 mai 2020 și ceea ce a urmat pentru gestionarea crizei sanitare, indusă de pandemia cu coronavirusul COVID-19, a lovit din plin și legea și legalitatea în România generând o experiență juridică ale cărei implicații complete și definitive rămân de analizat și evaluat. Premisele, substanța și procedurile de aplicare a exigențelor statului de drept au fost grav afectate: legea era înlocuită cu ordonanțele militare și ordinele ministeriale, activitatea de judecată se „suspendă de plin drept” cu excepția unei liste de cauze stabilită de colegiile de conducere ale instanțelor care contează (Înaltei Curți și Curților de apel), considerate a fi de o „urgență deosebită” iar de la începutul lunii aprilie sediul Ministerului Justiției era dezafectat, decontaminat și activitatea trecută în regim de telemuncă (această din urmă măsură constituind indiscutabil, cel puțin până acum, o „excepționalitate românească” mondială).

O situație care s-a extins cu rapiditate, odată cu pandemia, în ultimele luni la nivelul întregii planete, mai în toate statele indiferent de sistemul de drept și de justiție, în numele „interesului public general”, pentru evitarea „riscului de sănătate publică” și ca „măsuri urgente cu caracter excepțional”. Pentru sistemul juridic și cel de justiție o atare evoluție se manifestă în două sensuri principale: pe de o parte, emergența și propagarea fulgurantă a unui drept de excepție, chemat să răspundă unor aspecte noi, care marchează transversal marea majoritate a sectoarelor de activitate economico-socială și reglementare juridică, iar, pe de alta, paralizia, aproape totală, a funcționării autorității judiciare, deopotrivă, în privința activității de îndeplinire, precum și de administrare a justiției. Cu precizarea, că indiferent de bulversări, respectarea strictă a literei și spiritului Constituției, inclusiv în privința acestor stricte limite, nu poate fi pusă la îndoială!

O asemenea stare de lucruri nu putea rămâne fără consecințe pentru reflecția juridică a zilelor noastre. Într-o contribuție inspirată de contextul mondial extraordinar și publicată în prestigiosul cotidian francez *Le Monde* sub titlul sugestiv *Droit d'exception et paralysie de la justice favorisent l'avènement du far west*,

profesorul Nicolas Molfessis evocă implicațiile teoretice ale acestei inedite conjuncturi de tendință globală, atrăgând totodată atenția asupra consecințelor ei atât imediate, cât și pe termen lung. Puse în oglindă, cele două mișcări în planul dreptului arătate mai sus, una de profunzime amenințând cu o explozie, cealaltă de contracție tinzând aproape spre dispariție, favorizează împreună apariția și manifestarea a ceea ce ar putea să se asemene cu un *far west*, acea societate în care indivizii își fac singuri dreptate în afara oricăror repere legitime obiective și generale! Simpla lectură a considerentelor și prevederilor pertinente ale decretelor pentru instituirea stării de urgență, în frunte cu „măsurile urgente cu caracter excepțional” și mai ales a celor privind drepturile și libertățile fundamentale afectate și cu aplicabilitate directă în materie de justiție, în pofida asigurărilor că „nu afectează substanța drepturilor, ci urmăresc un scop legitim” generează pentru specialiști mari și preocupante semne de întrebare, iar pentru novicele interesat destule motive de îngrijorare.

Înfăptuirea justiției devine astfel un fel de „medicină de urgență”, o sintagmă care trimite nu numai la o stare fizică a jurisdicțiilor, ajunse cu ușile închise, ci ar exprima ceva mult mai grav: o încetare a justiției statale, „închizând” justiția, cum am spune despre un butic care își oprește activitatea, ne dăm seama brusc de fragilitatea unui întreg sistem pe care îl consideram până atunci irefragabil. Situația era surprinsă sugestiv de președintele unei înalte instanțe judecătorești pariziene prin „impresia de a fi într-o enormă mașină care s-a oprit dintr-o singură lovitură”, dar să nu uităm că este vorba de „aparatură” care, în societățile moderne, democratice reglează marea majoritate a conflictelor interumane și incită la respectarea regulilor de drept. În această ultimă privință, continuându-și analiza, profesorul de drept de la Universitatea Panthéon-Assas și secretar al Clubului juriștilor francezi remarcă faptul că, dintr-o atare perspectivă, dreptul (autentic, ci nu cel surogat) nu a dispărut, totuși, ori cel puțin anumite forme ale sale. Avalanșa de texte apărute și publicate în „Monitorul Oficial” pentru încadrarea juridico-obligatorie a stării de urgență ne arată aceasta, dar ele conțin reglementări având ca prim obiect îndepărtarea, fără menajamente, a dreptului existent, și aceasta întrucât este proprie „dreptului de excepție” și exprimă pretenția de a se considera o „medicină de urgență” a *statului*, un drept al acestuia la „autoconservare”, așa cum scria filosoful-jurist Carl Schmitt (1888-1985). Rezultatul unei atare răsturnări de situație și reconfigurare a ordinii juridice ar fi acela că, fie că vorbim despre aspecte de procedură, fie de drept substanțial (de drept civil, dreptul muncii, drept fiscal, cel al achizițiilor publice ori drept bancar), multe dintre principiile esențiale pe care se întemeiază sistemul nostru juridic au fost ignorate sau îndepărtate cel puțin temporar pentru a evita ca totul să se prăbușească. Nimeni și nimic nu poate nega în mod principal necesitatea unor asemenea măsuri într-un context excepțional, care nu putea fi prevăzut în detaliu și care constituie o situație extraordinară ce impune măsuri de aceeași natură; dar tot așa, nu putem a nu remarca faptul că asemenea reguli, pentru a ne proteja, „inventează o lume fictivă, cea în care ne comportăm ca și când nimic nu s-ar fi petrecut ori ca și cum am fi putut să acționăm la timp”. „Precum atunci când inducem unui bolnav o comă artificială, pentru a-l scuti de suferință și a-i păstra funcțiile vitale, adaugă universitarul

francez, dreptul de excepție acționează ca ficțiunea juridică pentru a ne sustrage realității, în speranța că după criză raporturile juridice se vor destinde, iar presiunea actuală va dispărea, atât în materia dreptului penal, cât și în cea a dreptului civil. În orice caz, astfel și acum, printre altele în planul dreptului privat vede lumina zilei un drept al debitorului. În întregime derogatoriu”.

Analiza și ideile relevate în acest cadru, chiar și tratate la nivelul în care „excepția vânează principiul”, sunt interesante și pertinente și pentru ceea ce am putea deja numi „dreptul excepțional român”, având în vedere măsurile de asanare temporară dispuse prin ordonanțe de urgență guvernamentale sau ministeriale în domeniile aferente. Așadar, datoriile fiscale, sociale, bancare, civile fac obiectul unor suspendări/amânări de plată la simplă cerere și cu protejarea statului; negocierea de excepție aduce atingere legăturii de obligație, inclusiv în raporturile de drept privat, paralizând jocul penalităților, clauzelor penale, clauzelor rezolutorii ori interferează cu rezilierea și reînnoirea convențiilor; termenele de prescripție și de decădere sunt întrerupte în curgerea lor etc. Toate aceste texte excepționale – disparate și reactive – dispersează măsurile pe care le prevăd, fără a exista, cel puțin în acest moment, garanții necesare și suficiente pentru corelarea lor *sistematică* cu ansamblul dreptului pozitiv și uneori chiar cu principiile sale întemeietoare, neputând fi astfel percepute și cu atât mai puțin contracarate efectele lor negative asupra sistemului dreptului. Cuantumul amenzilor și contravențiile inedite cărora li se aplică sunt excepționale, zădărnicierea combaterii bolilor a devenit infracțiunea cea mai frecventă și mediatizată, care va genera o jurisprudență pe care nu a avut-o timp de secole, violența conjugală a explodat în condițiile de izolare la domiciliu...

Consecințele crizei juridice induse de pandemie pot fi și mai dramatice și durabile în planul comportamentelor și atitudinilor personale și prin propagare colective, cu implicații gregare asupra mediului social și solidarității acum atât de necesare. Pentru fiecare, teama de viitor, perspectivele sumbre ale unei prăbușiri a lumilor cunoscute și condițiile avute rezonează puternic; pentru a mai salva ce se poate, fiecare ne vom juca propria partitură cu mai mult sau mai puțin cinism și aceasta fie că e vorba de indivizi ori state, de colectivități private sau publice, întreprinderi comerciale ori societăți de binefacere, fără excepție. În România, tuturor acestora li se adaugă întoarcerea masivă și forțată de împrejurări a unor „fii risipitori”, nu dintre cei mai respectuoși cu legea, și care vor căuta „debușee” pentru acțiune economică pe teritoriile natale, agravând astfel nivelul criminalității, precum și insecuritatea personală și publică. Riscul multiplicării și generalizării comportamentelor ghidate de un principiu de supraviețuire economico-socială devine astfel real și amenință înseși fundamentele *cognitive* ale obligativității *normative* definitorii pentru orice ordinea juridică: din momentul în care jurisdicțiile sunt închise ori a nu plăti datoriile devine un drept discreționar acordat de stat sau timpul juridic nu mai curge, fiind întrerupt prin lege, cum mai putem crede că vechile reglementări, în special cele vizând a asigura securitatea juridică a tranzacțiilor, ordinea publică ori apărarea proprietății vor mai putea fi pe deplin aplicate și întocmai respectate? În aprecierea datelor disponibile și din perspectiva soluțiilor posibile ale unei atare probleme trebuie să nu pierdem din vedere că dreptul este un sistem în care prevalează

limitarea și efectul de domino; în momentul în care o parte esențială a sa se găsește suspendată, fie și temporar, excepția afectează principiul și devine imposibil de tolerat vechiul drept, cel al lumii vechi, dar care și-a demonstrat valabilitatea și de care nu ne putem despărți nepregătiți și în mod automat. Unii vor accepta să se supună unei reguli pe care dreptul de excepție a înlăturat-o pentru alții? Și cum ar putea-o face, când ei înșiși sunt împiedicați de a-i recupera costurile? Iar la toate acestea se adaugă efectul dezinhibitor al închiderii jurisdicțiilor, care ajunge la a incita la violarea vechilor reguli, mai ales în condițiile în care *influenceri* de tot felul se întrec în a prevesti faptul că „lumea de după criză nu va mai semăna cu cea de dinainte”. Este suficient să ne imaginăm fie și numai pentru o clipă ce ar însemna transferul unui asemenea mesaj din lumea social media în cea a publicațiilor juridice și, de ce nu, a motivărilor hotărâri judecătorești: punerea sub semnul întrebării a înseși *ideii de drept*.

S-ar putea spune, desigur, că asemenea considerații țin mai ales de domeniul ficțiunii și îngrijorării excesive, că la noi prioritățile privesc evitarea îmbolnăvirilor, stăpânirea efectului de turmă spre a respecta „distanțarea socială” ori slăbiciunile endemice ale sistemului medical, că în unele cazuri „dezertările” profesionale au impus „militarizarea” managementului sanitar și, de ce nu, că „norocul românesc” a acționat și de această dată, făcând ca epidemia să se manifeste mai temperat și cu efecte mai puțin violente și distrugătoare în masă. Însă, pe de altă parte, trebuie să observăm că deja asistăm la acte și fapte care tind să ia amploarea unui fenomen social general. În cazul tranzacțiilor în curs, sub zodia pandemiei, au loc renunțări din partea achizitorilor, chiar și atunci când reglementările legale nu-i autorizează, multe întreprinderi încetează în mod unilateral să-și plătească furnizorii pentru datoriile eșuate, fără ca vreo dispoziție a dreptului de criză să le permită ori locatarii spațiilor comerciale refuză plata chiriei sub motivul că nu le mai pot exploata, prin contractele cu băncile se elimină clauza privind imprevizibilitatea, prevăzută în Codul civil, și toate asemenea într-o logică a unui drept de excepție care se propagă rapid, efectul de atracție și de molipsire fiind ineluctabil. Ne îndreptăm, așadar, cu viteză spre acel stadiu în care totul pare a acționa spre distrugerea securității tranzacțiilor și a favoriza comportamentele care nu se mai exprimă prin drept sau în temeiul său. La fel, în materie penală, ne-am putea întreba cum se mai formează convingerea intimă a judecătorului, ori cum mai poate convinge avocatul un complet de judecată de dreptatea clientului său după întreruperi, suspendări de plin drept, fără de limite temporale potrivite și justificări rezonabile într-o audiență care se teme a mai fi publică și în mod real contradictorie, îndreptându-se spre exclusivitatea unor acte procedurale realizate în scris și lipsite astfel de condiție personală nemijlocită a procesului ca fapt de viață, experiență care este singura în măsură să facă din drept altceva decât un *mecanism impersonal* al controlului social, mai precis: al controlului *societății* de către *stat* prin intermediul unui *drept* care devine astfel un simplu *instrument* al acestuia din urmă, și aceasta cu atât mai mult cu cât statul ar putea în aceste condiții să afirme până la ultimele consecințe un proces dezvoltat deja de-a lungul întregului secol XX și în decursul căruia distincții pe care astăzi studenții (încă) le mai studiază la cursurile universitare de drept

roman, precum cea între *ius privatum* și *ius publicum*, au devenit din ce în ce mai obsolete.

De vreme ce criza e globală, dreptul care ia naștere pentru a o combate, trebuie la rândul lui să fie un drept global și, astfel, s-ar putea spune mai departe, niciun sector nu mai poate fi lăsat în afara incidenței „dreptului excepțional”. În orice caz, perioada stării de urgență de până acum a arătat deja cum sub zodia fricii de neînving, poate prea ușor provocată de „noul coronavirus” pretins imprevizibil, valori și precepte de drept clădite timp de mii de ani par puse sub semnul întrebării, iar evitarea pericolului unor judecăți grăbite nu este posibilă decât dacă admitem că într-o lume a cărei *practică juridică* a devenit nesigură, starea de urgență trebuie înțeleasă și ca urgență a *teoriei dreptului* și a cercetării juridice fundamentale, atât de desconsiderată în timpurile normale ale ultimelor decenii.

Putem, așadar, conchide: „Criza are și aspecte pozitive”, nu-i așa?

Prof. univ. dr. Mircea DUȚU

DOSAR

ASPECTE JURIDICE ALE PANDEMIEI SARS-COV2

the economy in the background is matters of performing contractual obligations in progress at the time of the emergence of the pandemic, there were created multiple problems and controversies leading to the possibility of invoking, as the case may be, the force majeure, the forfeiture clause or the unforeseen event.

This study addresses these issues both from the perspective of domestic law and of European Union law, considering that such events may occur in international contracts as well, not only in those where both contracting parties are Romanian natural and/or legal persons. The comparative approach concerns the common law system, the UNIDROIT Principles, English law, Italian law, Islamic law, Chinese law, and last but not least, there are references to the civil law of the European Court of Justice and the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, concluded in Vienna on 11 April 1980. The study highlighted both the legal consequences determined by the legal acts mentioned and by the way in which the principal extensions served as a guide for the contracting parties provided that the latter making in their contracts or, if they omitted to do so, simplified the rules of force majeure when they expressly stipulated it), going even to the impossibility of such principle – certain situations permitted by the adopted law, in the very emergency period, for example, the study also analyzes the situation of particular contracts, such as: the contract for renting a commercial space located in a complex of the hotel type, the event organization contract, the tourist contract, the transfer of ownership contract.

Consecințele pandemiei generate de coronavirusul SARS-CoV-2 în raporturile contractuale

Prof. univ. dr. Gabriela RĂDUCAN

Lector univ. dr. Carolina Maria NIȚĂ

ABSTRACT

Among the most debated legal issues at both national and international level, in the current period, we find the effects on contractual relations, generated by the SARS-CoV-2 pandemic and by the measures ordered by the public authorities to limit the effects of the virus on human health, measures which had to leave the economy in the background. In matters of performing contractual relations, in progress at the time of the emergence of the pandemic, there were created multiple problems and controversies relating to the possibility of invoking, as the case may be, the force majeure, the fortuitous case or the unforeseen event.

This study addresses these issues both from the perspective of domestic law and at European or international level, considering that such events may occur in international contracts as well, not only in those where both contracting parties are Romanian natural and/or legal persons. The comparative approach concerns the *common law* system, the *UNIDROIT Principles*, French law, Italian law, Islamic law, Chinese law, and last but not least, there are references to the case law of the European Court of Justice and the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, concluded in Vienna on 11 April 1980. The study highlights both the legal consequences determined by *de lege lata* legislation and by the way in which the principle of *pacta sunt servanda* operates (as the contracting parties stipulated or not the force majeure in their contracts or if they limited or only exemplified the cases of force majeure, when they expressly stipulated it), going even to the inoperability of this principle, in certain situations governed by the adopted law, in the very emergency period. As an example, the study also analyzes the situation of particular contracts, such as: the contract for renting a commercial space located in a complex of the Mall type, the event organization contract, the tourist contract, the transfer of ownership contract.

Keywords: SARS-CoV-2 coronavirus pandemic, contractual relations, force majeure, fortuitous case, unforeseen event, presumption of force majeure, probation, *pacta sunt servanda*, comparative law.

Între cele mai disputate chestiuni la nivel juridic, național și internațional, în perioada actuală, regăsim și efectele asupra raporturilor contractuale, generate de pandemia SARS-CoV-2 și de măsurile dispuse de autoritățile publice, în scopul limitării efectelor virusului asupra sănătății umane, măsuri care au necesitat lăsarea economiei într-un plan secund. În sfera executării raporturilor contractuale, în derulare la data apariției pandemiei, s-au creat o multitudine de probleme și controverse, relative la posibilitatea invocării, după caz, a forței majore, a cazului fortuit sau a impreviziunii. Prezentul studiu tratează aceste chestiuni atât din perspectiva dreptului intern, cât și la nivel european sau internațional, dat fiind faptul că asemenea evenimente pot apărea și în contractele internaționale, iar nu doar în cele în care ambele părți contractante sunt persoane fizice și/sau juridice române. Abordarea comparativă vizează sistemul *common law*, *Principiile UNIDROIT*, dreptul francez, dreptul italian, dreptul islamic, dreptul chinez și nu în ultimul rând, există trimiteri la jurisprudența Curții Europene de Justiție și la Convenția Națiunilor Unite asupra contractelor de vânzare internațională de mărfuri, încheiată la Viena la 11 aprilie 1980. Studiul reliefează atât consecințele legale determinate de legislația *de lege lata*, dar și de modul în care operează principiul *pacta sunt servanda* (după cum părțile contractante au prevăzut sau nu forța majoră în contractele lor ori, dacă au limitat sau doar exemplificat cazurile de forță majoră, atunci când au prevăzut-o expres), mergând chiar până la inoperabilitatea acestui principiu, în situații anume reglementate de legea adoptată, în chiar perioada de urgență. Cu rol exemplificativ, studiul analizează și situația unor contracte particulare, cum ar fi: contractul de închiriere a unui spațiu comercial aflat într-un magazin de tip Mall, contractul de organizare evenimente, contractul turistic, contractul translativ de proprietate.

Cuvinte-cheie: *pandemia de coronavirus SARS-CoV-2, raporturi contractuale, forța majoră, cazul fortuit, impreviziunea, prezumția de forță majoră, probațiune, pacta sunt servanda, drept comparat.*

Legislație relevantă:	O.U.G. nr. 29/2020, O.U.G. nr. 30/2020, C. civ., art. 1351, Legea nr. 335/2007, art. 4, art. 28
------------------------------	---

1. Cadru general

La data de 30 ianuarie 2020, Organizația Mondială a Sănătății („OMS”) a declarat că epidemia de coronavirus SARS-CoV-2 din China constituie o urgență internațională de sănătate publică, iar la 11 martie, OMS a definit coronavirusul SARS-CoV-2 ca *pandemie* răspândită pe toată planeta („Pandemia”), urmată imediat de o serie de măsuri impuse la nivelul statelor lumii, de natură a limita răspândirea virusului.

În România aceste măsuri au fost adoptate prin Decretul Președintelui nr. 195/2020 privind instituirea stării de urgență pe teritoriul României^[1], urmat de o serie de reglementări ulterioare, printre care, Ordonanța de Urgență nr. 29/2020 privind unele măsuri economice și fiscal – bugetare^[2] și Ordonanța de Urgență nr. 30/2020, pentru modificarea și completarea unor acte normative, precum și pentru stabilirea unor măsuri în domeniul protecției sociale în contextul situației epidemiologice determinate de răspândirea coronavirusului SARS-CoV-2^[3], iar starea de urgență a fost apoi prelungită pentru încă 30 de zile prin Decretul Președintelui nr. 240/2020^[4].

Starea de urgență are în mod inevitabil un impact foarte puternic asupra economiei, inclusiv asupra relațiilor contractuale, atât la nivel intern, cât și internațional. În ceea ce privește relațiile contractuale, mai ales cele de afaceri, cu siguranță, cel mai mare impact al stării de urgență se produce în planul executării obligațiilor contractuale, unde apar cazuri frecvente de întârziere sau imposibilitate a îndeplinirii lor, datorate restricțiilor impuse de natură socială și economică, cu efect de *domino* în întreg lanțul contractual.

Natura juridică și efectele pandemiei generate de coronavirusul SARS-CoV-2 a suscit recent o reală preocupare a tuturor specialiștilor din domeniul dreptului, care încearcă să previzioneze potențialele consecințe ale acestei situații de urgență în planul raporturilor juridice contractuale, prin raportare la cadrul juridic actual, intern și internațional.

În mod evident, o analiză generică a naturii și efectelor pandemiei, respectiv o calificare de tip universal valabilă pentru toate raporturile juridice contractuale, indiferent de ramura de drept căreia îi aparține nu este posibilă, în condițiile în care, atât natura, cât și efectele aceluiași fenomen se produc în mod diferit, în funcție de particularitățile fiecărei situații juridice în parte.

În acest context, ne propunem o scurtă analiză teoretică și practică a naturii și efectelor juridice care se pot manifesta în planul diferitelor relațiilor contractuale, ca efect direct sau indirect, al situației de urgență cauzată de pandemia coronavirus SARS-CoV-2.

2. Forța majoră și cazul fortuit în sistemul de drept român.

Scurte considerații

În literatura de specialitate^[5] se arată că atunci când o obligație contractuală nu mai poate fi executată din cauza unui eveniment de *forță majoră* și – în situații speciale – de *caz fortuit*, ea se stinge și debitorul este considerat liberat de obligație. Practic, în cazul în care intervine un eveniment de forță majoră nu se mai poate reține vinovăția părții care a produs un prejudiciu, ceea ce determină exonerarea sa totală de răspundere sau, după caz, o diminuare a acesteia.

Forța majoră, cazul fortuit, ca și alte cauze asimilate acestora, sunt reglementate în Codul civil român în art. 1.351 alin. (1) C. civ., unde se arată că răspunderea este înlăturată atunci când prejudiciul este cauzat de aceste evenimente, dacă legea nu prevede altfel sau părțile nu convin expres contrariul.

[1] Publicat în M. Of. nr. 212 din 16 martie 2020.

[2] Publicată în M. Of. nr. 230 din 21 martie 2020.

[3] Publicată în M. Of. nr. 231 din 21 martie 2020.

[4] Publicat în M. Of. nr. 311 din 14 aprilie 2020.

[5] L. Pop, I.-F. Popa, S.I. Vidu, *Curs de drept civil. Obligațiile*, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 255.

Forța majoră constituie o cauză care înlătură răspunderea contractuală, fiind definită ca „**orice eveniment extern, imprevizibil, absolut invincibil și inevitabil**” [art. 1351 alin. (2) C. civ.], care împiedică – în mod obiectiv și fără culpă – o persoană să acționeze așa cum ar fi dorit, pentru a preîntâmpina producerea unui prejudiciu. Așadar, evenimentul de forță majoră trebuie să aibă, *în mod obiectiv*, un caracter extraordinar, imprevizibil și de neînlăturat și să fie extrinsec părții care îl invocă.

Sunt considerate cauze de forță majoră, fie cele datorate unor *cauze naturale*, cum ar fi incendii, cutremure, inundații, uragane etc., fie *evenimentele umane* deosebit de grave, precum războaiele, actele teroriste, revoltele, grevele, ordinele guvernamentale etc.

Efectul cauzei de forță majoră constă în *înlăturarea în totalitate a răspunderii civile* pentru prejudiciile cauzate prin neexecutarea obligațiilor din cauza evenimentului de forță majoră.

Existența unor motive obiective care să justifice imposibilitatea de executare, definitivă sau temporară, totală sau parțială, a obligațiilor contractuale de către una dintre părți – *în contextul efectelor pandemiei coronavirus SARS-CoV-2* – ar putea fi invocată în cazul în care acestea au o cauză străină de voința părților, neprevăzută, invincibilă și inevitabilă, de natură a face extrem de dificilă sau chiar imposibilă relația juridică contractuală. Pandemia SARS-CoV-2 poate constitui un *caz de forță majoră*, considerată atât ca o cauză naturală, datorită impactului virusului asupra sănătății, cât și o consecință indirectă a măsurilor luate de autoritățile publice pentru a reduce riscul virusului, prin impunerea carantinelor, limitarea traficului, închiderea traficului aerian etc., toate cu un impact inevitabil asupra executării corecte și la timp a obligațiilor contractuale. Însă, caracterul complet *invincibil și inevitabil*, nu poate fi interpretat potrivit liberei aprecieri a fiecăruia, ci trebuie analizat și, în final, stabilit de către instanța de drept comun sau arbitrală, în mod particular, de la caz la caz. Sub acest aspect, trebuie remarcat că în România nu există o practică unitară, potrivit căreia un eveniment de tipul epidemiei sau pandemiei, să fie considerat caz de forță majoră.

Invocarea cauzei de forță majoră nu se poate realiza fără a se verifica îndeplinirea anumitor cerințe. Prioritar, interesează clauzele contractuale, întrucât este foarte posibil ca părțile, prin derogare de la art. 1351 C. civ., să fi înlăturat, de comun acord, cauzele de forță majoră, situație în care – în aplicarea principiului „*pacta sunt servanda*” – niciuna dintre ele nu ar putea invoca existența acestei cauze a imposibilității de executare.

În schimb, dacă contractul nu prevede nicio clauză de forță majoră, acest fapt nu afectează posibilitatea părților de a se prevala de o cauză de forță majoră, în condițiile prevăzute de lege.

În ipoteza în care părțile au specificat în mod expres în contractul lor, o clauză de forță majoră, se impune a se stabili dacă această clauză poate sau nu constitui un temei justificat pentru invocarea imposibilității de executare, cât și condițiile în care clauza poate fi invocată, fapt ce presupune o evaluare, de la caz la caz, a unor factori, precum:

- sfera de aplicare a clauzei de forță majoră;
- calitatea părților care în neexecutarea obligațiilor contractuale invocă cauza de forță majoră;
- evenimentele ce pot fi considerate cauză de forță majoră în accepțiunea părților. Aici, pot exista situații în care părțile au enumerat evenimentele pe care le consideră cauze de forță majoră. Enumerarea poate fi una *exemplificativă* – situație în care se va putea aprecia că orice

eveniment ce întrunește condițiile prevăzute de lege ar putea constitui cauză de forță majoră – sau, în mod excepțional, *limitativă*, caz în care, dacă pandemia nu se încadrează în categoria evenimentelor menționate, va fi favorizat creditorul obligației imposibil de executat, întrucât debitorul nu va putea invoca pandemia drept eveniment de forță majoră, în considerarea faptului că și-a asumat riscul contractului. O situație aparte o constituie aceea în care părțile au enumerat printre evenimentele de forță majoră doar acte ale autorităților prin care se impun anumite restricții, fără însă ca ele să fi făcut vreo referire la epidemii sau pandemii. Într-o asemenea ipoteză, apare în mod inevitabil întrebarea dacă pandemia SARS-CoV-2 ar putea fi invocată drept cauză de forță majoră având în vedere consecințele sale indirecte, materializate în adoptarea unor acte ale autorităților, de tipul celor menționate de părți. Apreciem că în acest caz, pandemia SARS-CoV-2 nu determină, *per se*, existența unui caz de forță majoră, în schimb, măsurile restrictive impuse prin actele autorităților publice, ca urmare a răspândirii epidemiei, precum carantina, închiderea frontierelor, suspendarea zborurilor, rechizițiile, închiderea unor stabilimente etc., pot întruni elementele constitutive ale unei cauze de forță majoră.

- perioada cât durează incapacitatea de executare a obligațiilor contractuale;
- modul de invocare a forței majore și condițiile prealabile obligatorii, respectiv, conținutul notificării, termenul în care trebuie comunicată, documentele justificative (ex: avizul de forță majoră emis de camerele de comerț și industrie, certificatul de forță majoră) etc.;
- efectele concrete asupra obligațiilor părților (de exemplu, asumarea riscului de forță majoră doar de către una dintre părți sau ambele părți);
- posibilitatea de a atenua în mod rezonabil impactul creat prin incidența cauzei de forță majoră.

Este posibil ca prin contractul părților să se prevadă că aplicarea clauzei de forță majoră este condiționată, sub aspect probatoriu, de prezentarea unui certificat/aviz de forță majoră care să ateste această imposibilitate.

Potrivit Legii nr. 335/2007 a camerelor de comerț din România^[6], camerele de comerț și industrie județene și Camera de Comerț și Industrie a României, acestea au competență unică de avizare, la cerere, a existenței cazurilor de forță majoră și a influenței acestora asupra executării obligațiilor comercianților [art. 4] iar, pentru societățile românești, existența și certificarea /avizarea cazurilor de forță majoră și efectele acestora asupra executării obligațiilor comerciale internaționale [art. 28 alin. (2) lit. i)].

Obținerea avizului de forță majoră, se realizează pe baza unei solicitări care cuprinde prezentarea faptică și detaliată a evenimentului, a consecințelor acestora în relația cu partenerul contractual și argumente juridice care să ateste că evenimentul invocat reprezintă forță majoră. Cererea trebuie însoțită de o copie a contractului afectat din evenimentul de forță majoră, cuprinzând clauze cu referire la forța majoră sau motive de exonerare a obligațiilor asumate, în caz de forță majoră; atestări/certificări de la organele, autoritățile și instituțiile abilitate, de la caz la caz (altele decât Camera de Comerț și Industrie a României), privind existența și efectele evenimentului invocat, localizarea acestuia, momentul începerii și încetării evenimentului; notificări adresate partenerului contractual în legătură cu apariția evenimentului invocat și efectele sale asupra derulării operațiunilor contractuale. Pentru toate documentele depuse, solicitantul își asumă întreaga răspundere, inclusiv penală, pentru veridicitatea faptelor invocate, precum și a datelor și a documentelor prezentate.

^[6] Publicată în M. Of. nr. 836 din 6 decembrie 2007.